دیدار لەگەڵ فەرهــاد شــاكەلی

ئامادەكردنی: عەلی نارێنی

هەنار، ژمارە: 13، ساڵی دووەم، فیبریوەری 2007، لاپەڕە: 59 – 81

لە نێوەندەكانی ئەدەبی و ڕۆشنبیریی كوردیدا هەندێک پرسیار هەن بەردەوام دووبارە دەبنەوە. ئەگەرچی وەڵامی جۆراوجۆریش هەیە بۆ ئەو پرسیارانە، بەڵام تا ئێستاش یەكلا نەبوونەتەوە. لەوانە: دوای گۆرانی شاعیر كێ یەكەم هەنگاوی تازەبوونەوەی لە ئەدەبی كوردیدا نا؟ ئایا ئەو هەنگاوانەی لە سەرەتای هەفتاكانی ئەدەبی كوردیدا نران، هەنگاوی پتەو و جێگیر بوون و توانییان ئێستاش بخەنە ژێر ڕكێف و كاریگەریی خۆیانەوە، یاخود تەنها كەفوكوڵی كاتی بوون و هەر زوو لە بازنەكەی خۆیاندا پووكانەوە؟ ئایا گرووپی گەرمیان (كفری) پێشەنگی ئەو كاروانە بوو یان ڕوانگەییەكان؟
دەمێک بوو ئەو پرسیارانە لە مێشكمدا دەخولانەوە و وەڵامیان لێ دەویستم و منیش هەمیشە زیاتر دەگەڕام بۆ وەڵامدانەوەی پرسیارەكانی خودی خۆم. لە چەند مانگی ڕابوردوودا فەرهاد شاكەلی گەورە شاعیر و زمانەوان، بە سەردانێک لە وڵاتی سوێدەوە گەڕایەوە گەرمیانی كاكی بە كاكی لە باشووری كوردستان و ئێوارەی ڕۆژی 18-8-2006 لە شارۆچكەی ڕزگاری كۆڕێكی بۆ ڕێک خرابوو لەژێر ناونیشانی (لە گەرمیانەوە تا كەنارەكانی شارستانەتی). منیش بە خۆشحاڵییەوە ئامادەی كۆڕەكە بووم. هەر لەو سارەوەختەدا بیرم كەوتەوە كە ئەم پیاوە ئەو كەسەیە كە هەر كاتێک باس لە قۆناغی هەفتاكانی ئەدەبی كوردی و تازەبوونەوە لە ئەدەبدا كرا، ناوی ڕوانگەییەكان لە لایەک و ناوی ئەم و لەتیف هەڵمەتیش لە لایەكی ترەوە دێتە ناوەوە. بۆیە بە هەلم زانی كە بیدوێنم و داوای وەڵامی ئەو پرسیارانەی لێ بكەم. دوای تەواوبوونی كۆڕەكە پێم وت: ئەكرێ لەو بارەوە گفتوگۆیەک بكەین؟ وتی: بەڵی، سبەینێ و كات و جێگهایشی بۆ دیاری كردم.

بۆ سبەینێ، ڕۆژی 19-8-2006 لە گوندی شاكەل نزیک شاری كەلار و لە ماڵی باوكی بەڕێزیدا ئەم گفتوگۆیەم لەگەڵدا ئەنجام دا.
فەرهاد شاكەلی لەدایكبووی ساڵی 1951ی گوندی شاكەلی ناوچەی گەرمیانی باشووری كوردستانە. یەكەم كۆمەڵە شیعری خۆی بە ناوی (پرۆژەی كوودەتایەكی نهێنی) لە ساڵی 1973 دا چاپ كرد و بە دوایدا شەش دیوان و كۆمەڵێک كورتەچیرۆک و چەند لێكۆڵینەوەیەكی زانستی و وەرگێڕانی بڵاو كردوونەوە. لە ساڵی 1978ەوە نیشتەجێی وڵاتی سوێدە و مامۆستایە لە زانكۆی ئوپسالا Uppsala .
ساڵی 1979 ژنی هێناوە و سێ منداڵی هەیە (زەریا، زریان، یار). هەڵبژاردەی شیعرەكانی، كورتەچیرۆكەكانی و لێكۆڵینەوەكانی لە بواری مێژووی ئەدەبدا تەرجەمەی زمانانی ئینگلیزی، عەرەبی، فارسی، توركی، ئیتالیایی، دانی، نۆروێژی، ئیسلاندی، فرانسی و سوێدی كراون.
شاكەلی بە یەكێک لە قەڵەمە هەرە دیارەكانی شیعری كوردی دەژمێردرێ، بەڵام وەک خۆیشی وتی لە ڕۆژنامە و ڕاگەیاندنەكانی هەرێمی كوردستانەوە كەمتر بواری دەركەوتنی بۆ ڕەخساوە، ئەمەش وای كردووە بە لێكدانەوە لەگەڵ هاوقۆناغەكانی خۆیدا كەمتر لای نەوەی نوێ ئاشنا بێت. خۆشبەختانە لەم گفتوگۆیەدا نهێنی ئەو حاڵەتەشی بۆ باس كردین.
ماوەتەوە بڵێین فەرهاد شاكەلی كەسێكی زۆر هەستیارە و سەد حیساب دەكات بۆ هەر وشەیەک پێش بڵاوبوونەوەی و هەر هەڵەیەكی زمانەوانی بە تاوانێک دەزانێ!

دەستپێک:

هەنار: هەست دەكەی چی ماوە لە بارەی نەوەی (بزووتنەوەی ڕوانگە)وە نەوتراوە و تۆ حەز دەكەیت لە دەستپێكدا باسی لێوە بكەی؟

شاكەلی: لەبارەی نوێخوازانی ساڵانی حەفتاكانەوە، ئەگەر بمانەوێ وای ناو بنێین، واتە ئەو نەوەیەی دوای گۆران هاتووە و شیعری كوردیی تازە كردۆتەوە، من پێم وایە ئەو وێنەیەی تا ئێستاكە پێشكەش كراوە و لە ئارادایە، وێنەیەكی یەكلایەنەیە، وێنەیەكە بەشێكی ڕاستییەكانی داپۆشیوە و تەنیا بەشێكی باس كردووە و وێنەی كێشاوە، ئەو بەشەیش كە باس كراوە و لە بەردەستدایە مەرج نییە ڕاست بێت. ڕەنگە زۆر شتی تێدا بێت كە لە ڕووی مێژووییەوە، لە ڕووی ئێستێتیكییەوە ڕاستیی نەپێكابێت. كە دەشڵێم نیوەی ڕاستیی وتووە مەبەستم ئەوەیە بەشێک لە نوێخوازەكانی ئەو سەردەمەی ئەدەبی كوردی بوارێكی باشیان بۆ هەڵكەوتووە لە ڕێگەی دەزگاكانی ڕاگەیاندنەوە كە بۆچوونی خۆیان لە هەموو بوارێكدا، لەبارەی شیعرەوە، لەبارەی تازەكردنەوەوە، لەبارەی بەمێژووكردنی ئەو بزووتنەوەیەوە، دید و بۆچوونی خۆیان باس بكەن. سەرنجڕاكێش ئەوەیە ئەو كەسانە، ئەو نووسەرانە، لە هەموو سەردەمێكدا ئەو دەرفەتەیان دەست كەوتووە: لە سەردەمی پارتیدا، لە سەردەمی بەعسدا، لە سەردەمی یەكێتیدا، لە ئێران، لە سووریا، لە كاتی شەڕی براكوژیدا و لە زەمانی ئاشتبوونەوەدا: هەرگیز لەسەر میكرۆفۆن و لەسەر سەكۆی خۆپێشاندان پەكیان نەكەوتووە، دۆستی هەموو دەستەڵات و هەموو دەستەڵاتدارێک بوون، هەستی نزم و دزێو و پیسی ناوچەپەرستییان كردووەتە سوپەرێكی ڕزیو و ژەنگگرتوو بۆ شاردنەوەی باڵای كورتی خۆیان و قەوارەی ناقۆڵای خۆیان. بەڵام زۆر كەسی تر هەیە ئەو دەرفەتەی دەست نەكەوتووە. ئێمە ئەگەر باسێكی ئەو شاعیرانە بكەین كە بەڕاستی سەرەتای دەستپێكردنی تازەكردنەوەن لە ئەدەبی كوردیدا، مەبەستم شاعیرانی كەركووک، كفری، یان گەرمیان یا هەرچی ناوێكی لێ دەنێی، من پێم وایە ئێمە ئەو بوارەمان بۆ هەڵنەكەوتووە و ئەو دەرفەتەمان پێ نەدراوە كە بتوانین هەموو ڕاستییەكان باس بكەین. هەمیشە دەستەڵاتێک هەبووە كە نەیهێشتووە دەنگی ئێمە بگاتە خوێنەری كورد و نەیهێشتووە وزەی داهێنەرانەی ئێمە و بەهرەی ڕاستەقینەی ئێمە و

پەیامی ئێمە دەربکەوێت و ببیسترێت. ئەو دەستەڵاتە سەردەمێک دەستەڵاتی داگیرکاران بووە، دەستەڵاتی بەعس بووە، بەڵام دواتر دەستەڵاتی کوردیش هەر وای کردووە. ڕەنگە لە شێوەی هەندێ وتار و لێکۆڵینەوە و چاوپێکەوتنندا هەندێ شتمان باس کردبێ، بەڵام بۆ نووسینەوەی مێژووی ئەو سەردەمە دەبێ بە شێوەیەکی زانستییانەتر و بە شێوەیەکی بابەتییانەتر باس بکرێ و ڕا و بۆچوون و هەڵوێست و لایەنە جیاوازەکانی هەموو بخرێنە ڕوو و خوێنەری کورد بتوانێ هەمووی بخوێنێتەوە. ڕەنگە پێت سەیر بێت ئەگەر بڵێم تەنانەت لە ئاستی ئەکادێمیدا، بۆ خوێندنی باڵای زانستگە، ڕێگە لەوە گیراوە کە تێز و لێکۆڵینەوەی زانستی لەسەر ئەزموونی ئێمە، لەسەر شیعری فەرهاد شاکەلی یا هەڵمەت بنووسرێت.

هەنار: جگە لەوەی کە ئەکرا ڕەخنەگرانی خۆمان یان ئەوانەی بە کاری توێژینەوە هەڵئەسن، ئەوان ئاوڕیان بدایەتەوە لەو قۆناغ و بزووتنەوەیە و ڕاستییەکانیان بخستایەتە ڕوو، بەڵام نەیانکردووە یان کەمتەرخەم بوونە، ئەی تاکەکانی ناو بزووتنەوەکە(گرووپی کفری) خۆیان بۆ نەیانتوانی ئەو دەرفەتە بڕەخسێنن، هیچ نەبێ وەک هاوارێ، دەنگی خۆیان بگەیەننە دەرەوەی خۆیان یان هیچ نەبێ باسی بکەن؟

شاکەلی: مەبەستت لە تاکەکانی ناو گرۆی کفری شاعیرەکان خۆیانە، پێم وایە هەر یەک لای خۆیەوە هەوڵی داوە ئەوە بکا، بەڵام وەک وتم دەستت نەگاتە دەزگاکانی ڕاگەیاندن، نەتوانی لە ڕێگەی ڕۆژنامە و رادیۆ و تەلەڤیزیۆنەکانەوە دەنگی خۆت بگەیەنیتە خوێنەرێک، ئەودەم خوێنەری کورد ناتوانێ تێبگات کە تۆ چۆن بیر دەکەیتەوە، ئایا ڕاستییەکی تر هەیە کە جیاوازە لەو ڕاستییەی تا ئێستا پێی وتراوە و براوەتە مێشکیەوە. ئەوە هۆیەکی ئاشکرایە، بەڵام دیسانیش لە ڕێگەی کۆمەڵێک چاوپێکەوتنەوە، چ دۆستی خۆشەویستم لەتیف هەڵمەت و چ خۆم و چ کەسانی تریش لەو بوارەدا قسەمان کردووە. هەروەها بە شێوەی وتاریش، من ئەوەی لە بیرم بێ دوو وتارم نووسیوە لە بارەی ئەزموونی شیعرییەوە: یەکێکیان (بە جامی ئەوینێک گیان مەستە و تەن وێران) و ئەوی دیکەیشیان (پرۆژەی ئاشکرای کوودەتایەک) ـە، باسی ئەو ئەزموونەم بە دوورودرێژی کردووە. کاک لەتیف هەڵمەتیش چەند جارێک لە سەمینارەکانیدا و لە بیرەوەرییەکانیدا هەوڵی داوە ڕاستییە مێژوویی و ئەدەبییەکە بخاتە بەردەستی خوێنەری کورد. بۆ ئەویش هێندە ئاسان نەبووە بەرانبەر کۆمەڵە کەسێک ڕاوەستێت کە لەپێناوی دەروونی خۆپەرستانەی خۆیاندا ئامادە بوونە و ئامادەن ڕاستی و جوانی پێشێل بکەن. لایەنێکی دیکەی ئەم باسە ڕاستەوخۆ مەسەلەی ڕەوشتە. ئێمە، نە من و نە هەڵمەت، ئامادە نەبووینە و ئامادەیش نیین، لەگەڵ هیچ دەستەڵاتێکدا سازش بکەین، ئەگەر هێندەی سەرەدەرزییەک، هێندەی گەردێک ببێتە هۆی ڕووشاندنی ناو و ناوبانگمان یا زیان بە نەتەوە و نیشتمان بگەیێنێت، بەڵام هەموو کەسێک ئاوا، وەک ئێمە، بیر ناکاتەوە.

لەبارەی ڕوانگەوە:

هەنار: لە دەرەوەی (ڕوانگە) ڕەخنەیەکی زۆر گیراوە لە کار و بەرهەمی ئەو گرووپە، لە کەسەکانی ناو گرووپەکە، لە بەیاننامەکەی گرووپەکە، لەو تازەکردنەوەی کە ویستوویانە بیکەن، بەڵام ئەو ڕەخنانە نەیانتوانیوە وەک پێویست گۆڕانکاری لە ماهییەتی پرۆژەکەدا بەرجەستە بکات. ئایا ئەمە ئەوە ناگەیەنێ کە کەسەکانی ناو ئەو گرووپە دەنگەکانی دەرەوەی خۆیان پشتگوێ خستبێت، ئەگەرنا خۆ دەبێت ڕەخنە هەموو کات گۆڕانکاری بکات بە پۆزەتیڤ یان نەگەتیڤ؟

شاکەلی: بە ڕاستی بەشێکی زۆری ئەو پرسیارانەی جەنابتان پەیوەندی بە پێکهاتەی گرۆی ڕوانگە خۆیانەوە هەیە. ئەگەر پرسیارەکەتان تایبەت بێت بە ڕوانگەوە پێویست ناکات من وەڵامی بدەمەوە با خۆیان وەڵامی بدەنەوە، بەڵام هێندەی پێوەندیی بەو پاشخانەوە هەبێت کە هەموومان لێیەوە هاتووین،

دەکرێ قسەیەکی لەبارەوە بکەم. بە گشتی من دەتوانم بڵێم گرۆی ڕوانگە کۆبوونەوەیەکی ئەدەبی و هۆشیاری و فەرهەنگی نەبوو، کۆبوونەوەیەکی زیاتر سیاسی و کۆمەڵایەتی بووە. لەبەر ئەوە ئەگەر لەبارەشیانەوە نووسرابێ هیچ کاریگەرییەکی نەبووە لەسەریان وەک گرووپ، ڕەنگە وەکوو تاکەکەس ئەو کاریگەرییەی هەبووبێت. چونکە وەک وتم هیچ شتێک ئەمانەی کۆ نەکردۆتەوە، ئەوە نەبێ کە کۆمەڵە کەسێکن ویستوویانە هەندێ دەستکەوتی سیاسی و کۆمەڵایەتییان هەبێ، ویستوویانە هەندێ گۆڕانی کۆمەڵایەتی و سیاسیش بکەن، یا ڕەنگە ئەوە ڕاستتر بێت بڵێم ویستوویانە لە یارییە سیاسی و کۆمەڵایەتییەکانی ئەو سەردەمەدا بەشدارییەک بکەن و جێپێیەک بۆ خۆیان بدۆزنەوە. کۆبوونەوەکەی ئەوان لەسەر ئەو بناغەیە بووە، نەک لەسەر بناغەی ئێستێتیکی و زمانەوانی وشیعری. بێگومان دەبوو ڕەخنە، لێرەدا مەبەست ڕەخنەی ئەدەبییە، ڕۆڵێکی هەبووایە، ئەگەر لە گۆڕینی گرۆیەکەیشدا نەبێت، لە گۆڕینی کەسەکاندا و لە گۆڕینی تێکست لای ئەوان. من ناتوانم بڵێم هەر هیچ گۆڕانێک لای ئەو برایانە ڕووی نەداوە. ئەگەر بە وردی تەماشای بەرهەمی یەک دوویەکیان بکەین، لە ماوەی بیست سی ساڵی ڕابوردوودا گۆڕان بەرچاو دەکەوێت، بەڵام پێم وا نییە گۆڕانەکە هێندە قووڵ بێت کە بووبێتە نیشانەی قۆناغی بە تەواوی جیاواز لە ژیانی ئەدەبی و هونەریی ئەواندا.

لێرەدا ڕوونکردنەوەیەک بە پێویست دەزانم. بەڕاستی دەمێکە گرووپی ڕوانگە نەماوە و شتێک نییە ناوی ڕوانگە بێت. ئەو شەش حەوت کەسەی لە سەرەتاوە بەیانی ڕوانگەیان دەرکرد و دواتر وەک ڕێکخستنێکی نیوە فەرهەنگی و نیوە سیاسی کاریان دەکرد، لە ساڵی 1975 بە دواوە شتێکی ئەوتۆیان پێکەوە نەماوە. هەندێکیان بوونە بەشێک لە حیزبە سیاسییەکان، بە حیزبی بەعسیشەوە، هەندێکیشیان لە ڕووی ئەدەبییەوە هیچیان پێ نەما. بەڵام یەک دوو لە ئەندامە دیارەکانی ڕوانگە بە شێوەی دیکە خەڵک لە خۆیان کۆ دەکەنەوە و لەسەر هەڵسوکەوتە نائەدەبی و نافەرهەنگییەکانی جارانیان هەر بەردەوامن. لەبەر ئەوە دەبینی لەم قسانەمدا من بە ناچاری ئەو دوو شێوە جیاوازەی ڕوانگە تێکەڵاو دەکەم.

لایەنێکی گرنگ لای ئەندامانی ڕوانگە هەیە کە زۆر سەرنجڕاکێشە و پێم وا نییە بە درێژاییی ئەو هەموو ساڵە گۆڕانێکی بەسەردا هاتبێت، ئەویش شێوەی کارکردنی ئەوانە، شێوەی خۆ پێشکەشکردن و خۆبردنەپێشەوەیانە. لە ماوەی سیوپێنج ساڵی ڕابوردوودا سەرانی ڕوانگە هەمیشە وەک گرۆیەکی داخراو کاریان کردووە، هەمیشە هەڵوێستیان بەرانبەر کەسانی دیکە لە دڵ و دەروونێکی پڕ لە ڕق و قین و فێلبازییەوە بووە، هەمیشە هەوڵیان داوە هەموو هەلێک بقۆزنەوە و بە کاری بهێنن بۆ بەرژەوەندیی خۆیان، کە زۆر جار ئەم بەرژەوەندییە ئەدەبی و فەرهەنگی نەبووە و هیچ چاکە و خێرێکی فەرهەنگ و زمانی کوردیی تێدا نەبووە.

لێرەیشدا دیسان مەسەلەی ڕەوشت دێتە پێشەوە. ڕوانگەبازەکان هەرگیز لەوە نەترساون خۆیان لە دەستەڵاتی سیاسی نزیک بخەنەوە و خۆیانی پێدا هەڵواسن... من تەنیا دوو هەڵوێستت بۆ دەگێڕمەوە کە ئێستا ئیتر بەشێکن لە ڕابوردوو بەڵام گرنگە تۆمار بکرێت، بەتایبەت کە ئێمە باسی بەشێکی گرنگی مێژووی ئەدەبیمان دەکەین... (1): من ئەوە نزیکەی سی ساڵە لە دەرەوەی کوردستان دەژیم. لەم ماوەیەدا دەیان جار بۆم هەڵکەوتووە ئەدەبی کوردی بە خوێنەری ئەورووپایی پێشکەش بکەم، بە زمانانی سوێدی و ئینگلیزی. هەرگیز نەهاتووم تەنیا باسی خۆم، یا باسی خۆم و هاوڕێ نزیکەکانم بکەم. ساڵی 1991 ئەنتۆلۆگیایەکی شیعری کوردیم بە سوێدی بڵاو کردەوە، لەو کتێبەدا شیعری بێکەس و هەڵمەت و پەشێو و هەردی و ئەنوەر قادر و کامەران موکری و عەبدولڕەحمان مزووری و فەرهاد شاکەلیم تەرجەمە کردووە و پێشکەشی خوێنەری سوێدی کردووە. پێشتریش هەڵبژاردەیەکی دیوانی (گۆڕان)م بە سوێدی بڵاو کردووەتەوە. سێ ساڵ لەمەوبەر گۆڤاری (International Journal of Kurdish studies)ی ئەمەریکایی داوایان لێ کردم بەرهەمی هەندێ شاعیری کورد بکەمە ئینگلیزی. لەو ژمارەیەدا شیعری هەژدە شاعیری کوردم تەرجەمەی ئینگلیزی کردووە. ساڵی پار گۆڤاری (rattapallax)ی ئەمەریکایی داوای شیعری کوردییان لێ کردم، خۆم هەواڵم بۆ کاک شێرکۆ و کاک لەتیف نارد شیعرم بۆ بنێرن و منیش ناردم بۆ گۆڤارەکە و بڵاویشیان کردەوە. من لە ڕۆژگارێکدا شیعری شێرکۆ

بێکەس و چیرۆکی حسێن عارفم تەرجەمەی سوێدی و ئینگلیزی دەکرد کە تاکە خوێنەرێکی ئەوروپایی ناوی شێرکۆ بێکەس و حوسەین عارفیان بەر گوێ نەکەوتبوو. لە کۆنفرانسی ئەدەبی و فەرهەنگیی کۆپنهاگن (دانمارک)، ڤێنیسیا (ئیتالیا)، لەندەن (ئینگلستان) و تۆرێنتۆ (کەنەدا) و گەلێ شوێنی دیکەدا کە باسی مێژووی ئەدەبی کوردیم کردووە بە ئەوپەڕی ڕاستگۆیی و دڵسۆزییەوە ئەدەبی کوردی و مێژووی ئەدەبی کوردیم پێشکەش کردووە. بەڵام ئەوە پانزدە ساڵە کاک شێرکۆ بێکەس و حیزبەکەی کاک شێرکۆ دەستەڵاتی تەواویان لە کوردستاندا هەیە، نەک ملیۆنان، بگرە بە ملیارد دۆلاریان لە بەردەستدایە، دەیان دەستگای ڕادیۆ و تەلەڤیزیۆن و ڕۆژنامە و گۆڤار و پەخشخانە و چاپخانە دەبەن بە ڕێوە، لە ماوەی ئەم پانزدە ساڵەدا، کەسێکی وەک من، وەک شاعیرێک، وەک ئەکادێمییەک، ئایا یەک دەقیقە، تەنیا یەک دەقیقە لە تەلەڤیزیۆنێکی حکوومەتەکەی کاک شێرکۆوە بوارم هەبووە قسە بکەم یا دەربکەوم؟ ئایا یەک دانە کتێب، یەک دانە دیوانیان بۆ کەسێک چاپ کردووە کە لەگەڵ ئەوان نەبێت یا بە پێچەوانەی ئەوانەوە بیر بکاتەوە؟ ساڵانە دەیان فێستیڤاڵ ڕێک دەخەن و ملیۆنان دۆلار تەخش و پەخش دەکەن و سەدان کۆلکە خوێندەوار لە هەموو دنیاوە بانگهێشتن دەکەن، بەڵام جارێ لە جاران، بە درۆیش بێت، منیان بانگ نەکردووە، ئەگەرچی چاکیش دەزانن بەشداریکردنی من بەشدارییەکی چۆنایەتییە و وەک بەشداریی ئەو گەلۆر و نەخوێندەوارانە نابێت کە ئەوان کۆیان دەکەنەوە. ئایا لەو دەیان بەرهەم و کارە فەرهەنگی و ئەدەبییانەی لە ئەوروپا کردوومن چەندیان لە دەستگاکانی ڕاگەیاندنی ئەوانەوە باس کراوە و پێشان دراوە؟ جاری وا هەبووە دیوانێکی شیعرم بڵاو بووەتەوە، چەند دانەیەکم بە دیاری بۆ تەلەڤیزیۆن و ڕۆژنامەکانیان ناردووە، بەرپرسی ئەو لاپەڕەیەی دەبوو هەواڵی بڵاوبوونەوەی دیوانەکەم باس بکات، هەر وا ڕێکوڕەوان وتوویەتی بەداخەوە ناتوانم، چونکە پێیان وتووم ناکرێ ناوی فەرهاد شاکەلی بڵاو بکەینەوە. (2) لە کاتی شەڕی کوردکوژیدا جەنەراڵەکانی ڕوانگە و عەسکەرە لاتولووتەکانیان بە ئاشکرا بەشێک بوون لە خوێناویترین شەڕ و خوێڕیترین هەڵوێست. شیعریان بۆ پیاوکوژەکان دەنووسی و هانی کوردیان دەدا کورد بکوژن و تاڵان بکەن، بڕووخێنن و بسووتێنن. لەو کاتەدا چ من و چ کاک لەتیف هەڵمەت و چ هەر شاعیرێکی دیکە دەمانتوانی خۆمان بکەینە بەشێک لە شەڕەکە و سەکۆیەکی دیکەی بەرانبەر بدۆزینەوە و بە کاری بهێنین. بەڵام من هەست و هۆشی نیشتمانپەروەرانەم ڕێگەی پێ نەدام خۆم لەسەر لایەنێک ساغ بکەمەوە. کە ساڵی 2000 بۆ یەکەم جار، دوای بیستوپێنج ساڵی دوورەوڵاتی، گەڕامەوە بۆ کوردستان و لە هەولێرەوە گەڕامەوە (ئەوسا هەر ئەو ڕێگەیە هەبوو)، زۆر بەئاسانی دەمتوانی دەستگاکانی ڕاگەیاندنی پارتی دێمۆکراتی کوردستان بە کار بهێنم بۆ خۆدەرخستن و خۆهەڵکێشان، بەڵام بە برایانی پارتی و بە شەخسی کاک نێچیروانیشم وت، کە من دەمەوێ سەری ناوچەکانی یەکێتیی نیشتمانیش بدەم و لە شارەکانی ئەو ناوچەیەیش سەمینار و شەوی شیعرم بۆ ڕێک بخەن. دەبێ بۆ مێژوو ئەوە بڵێم کە سەرکردایەتیی پارتی و کاک نێچیروان زۆر ڕەوشتبەرزانە بیرەکەمیان وەرگرت و، زۆرێشیان یارمەتی دام بۆ هاتوچۆ لەنێوان ناوچەکانی هەردوو حکوومەتەکەدا. تەنانەت وا ڕێک کەوت کە پێشتر لە سلێمانی چاوم بە جەنابی مام جەلال کەوت و نزیکەی حەفتەیەک دوای ئەوسا چاوم بە جەنابی کاک مەسعوود بارزانی کەوت، بێ ئەوەی ئەم شتانە لە ڕێز و خۆشەویستیی ئەوان بەرانبەر من کەم بکاتەوە. من، نە ئەوسایش و نە دواتریش، نە لە سلێمانی دژی پارتی قسەم کرد و نە لە هەولێر و دهۆک قسەم بە یەکێتی وت. نە لە سلێمانی مەدح و سەنای یەکێتیم کرد و نە لەهەولێر مەدح و سەنای پارتی. چەند ساڵ دواتر هەر ئەو جەنەراڵە ئەدەبییانەی شەڕی کوردکوژیمان بینی چۆن زەلیلانە چوونە بەردەستی سەرکردایەتیی ئەو لایەنەی بە دوژمن و کۆنەپەرست و خائینیان دادەنا.

شتێکی دیکە لەسەر گرووپی ڕوانگە هەیە و پێم باشە لێرەدا بگوترێ و بزانرێت. ئەو برایانە بەڕاستی لە ڕووی فەرهەنگییەوە دواکەوتوو بوون. هەرگیز ڕووناکبیرێکی ڕاستەقینەیان تێدا نەبووە. هەمیشە نیوەڕووناکبیر و نیوەسیاسی بوون. هیچ کەسێکی سەر بە ڕوانگە نەبووە و نییە لە کوردی و عەرەبی بەولاوە زمانێکی تری زانیبێت و بزانێت. هەمیشە کتێبی تەرجەمەکراوی دەستی دووەم و دەستی سێیەم و چوارەمیان خوێندووەتەوە.

هەنار: ئەوە ڕەخنەگرتنە لەو برادەرانە یاخود تاوانبارکردنیانە؟

شاکەلی: نە ڕەخنەگرتنە و نە تاوانبارکردنیانە، بەڵکە ڕاستییەکی مێژووییە.

هەنار: بە ڕای ئێوە بڕیاری تازەکردنەوە لە تووڕەبوونی ئەو دەستەوە سەرچاوەی گرت یاخود تازەکردنەوە پێویستییەکی ئەو قۆناغە بوو؟

شاکەلی: با جارێ سەرەتا ئەوە بڵێم کە دەستپێکردنی بزووتنەوەیەکی ئەدەبی نە بە بەیانی ئەدەبی دەکرێت و نە بە کۆبوونەوەی نووسەران، ئەمە شتێک نییە بە بڕیار بکرێ. من پێم وایە وەک مەسەلەیەکی مێژوویی وا ڕوو دەدات کە ڕووناکبیرێک یان شاعیرێکی بەهرەدار یان کەسێکی زمانەوان یان هونەرمەندێک هەست بە بۆشاییەکی فیکری و ئێستێتیکی دەکات لە بواری فەرهەنگی میللەتەکەی خۆیدا. دوای مردنی مامۆستا گۆران وەکوو شاعیرێکی گەورە و نوێخواز و ڕێبەر، کورد و خوێنەری کورد بە تایبەتی شاعیرەکان هەستیان دەکرد کە بۆشاییەک هەیە، دەبێ شتێک بگوترێ کە گۆرانیش نەیگوتووە. ڕاستە گۆران شیعری کوردیی تازە کردەوە، بەڵام دەبوو دوای گۆرانیش هەنگاوی تر بنرێ. ئەو هەنگاوەیش ئەوە بوو ئێمە هاوێشتمان، ئێمەی شاعیرانی گەرمیان، کە سەرەتای تازەکردنەوەی شیعری کوردی بوو، بەڵام ئەم شتانە وەک وتم بە بڕیار ناکرێ، دەرکردنی بەیانێک ناتوانێ ببێتە سەرەتای بزووتنەوەیەک.

لە ڕووی فۆرمێلەوە، لە ڕووی شکڵەوە، ڕەنگە خەڵک پێی وا بێ سەرەتای بەیانێک گرنگە، بۆ نموونە ئەگەر ئێمە باسی بەیانی ڕوانگە بکەین، ئەو بەیانەی ئەوان بڵاویان کردەوە لە پێش هەموو شتێکدا بەیانی سیاسی و ڕیفۆرمی کۆمەڵایەتی بوو، نەک بەیانێکی ئەدەبی و فەرهەنگی، ناوەڕۆکەکەی یەک زەرە باسی ئەوە ناکات ئەدەبی چاک چییە و ئەدەبی خراپ چییە، دەبێ ئەدەبێکی چۆنین بنووسرێت؟ ئێستێتیک چییە، هەڵوێست بەرانبەر زمان دەبێ چۆن بێت، پێویستی قۆناغ چییە و گەلێ پرسیاری گرنگی دیکەی لەم چەشنە. باسی ئەوانە هیچ ناکات. کردەوە و ڕەوتاری نووسەرانی ڕوانگە خۆیشیان دەلیلی ئەوەیە، هێمایەکی ئاشکرایە کە ئەوان ڕیفۆرمی کۆمەڵایەتی و سیاسییان ویستووە نەک گۆڕین و تازەکردنەوەی ئەدەبی. بۆ نموونە ئەوان یەکێ لە کارە گرنگەکانیان کە شانازیی پێوە دەکەن ئەو تێکستەیە کە پێی دەڵێن بەیانی قەڵەمە نەترسەکان. ئەمە هێرشێک بوو بۆ سەر مەلای کورد. مەلای کورد تاوانی چییە ئەگەر بەعس وڵاتەکەی ڕووخاندووە؟. بۆ دەبێ ڕووناکبیر و داهێنەری کورد دژی مەلای کورد ڕاپەڕێت؟ باسێکی تریان ئەوە بوو دەبێ ژنی کورد پەچە و عەباکەی بسووتێنێ. پێم وایە هەندێ پەچە وعەباشیان کۆکردبۆوە و سووتاندبوونیان. ئەمە دەکرێت کەسێکی ڕیفۆرمیست بیکات، بەڵام کاری شاعیرێک یان نووسەرێک ئەوە نییە شتی وەها بکات. تۆ دەبێ لە بواری وشە و لە بواری ئێستێتیکدا، لە بواری جوانکاری ودەربڕینی ئەدەبیدا ڕاپەڕین بکەیت نەک لە بواری ئەوەی کۆمەڵ چاک بکەیت. ڕەنگە تۆ وەک داهێنەر و وەک ڕووناکبیر بتوانیت بیروباوەڕی تازە و تۆوی گۆڕانکاری لەناو کۆمەڵدا بڵاو بکەیتەوە، ئەمە شتێکی دیکەیە و جیاوازە لە پەچە و عەبا سووتاندن و جنێودان بە مەلا و زانای کورد.

هەبوونی ئەو پێویستییە ئێستێتیکییە زمانەوانییە شیعرییەی باسم کرد، وای کرد کە بزووتنەوەیەکی تازەگەری لە کوردستاندا دەست پێ بکات، بزووتنەوەکە دەبوو هەر دەست پێ بکات لە گەرمیانەوە بێت یا لە هەولێر و سلێمانییەوە، گرنگ ئەوە بوو دەبوو دەست پێ بکات، بەڵام ئەو ڕاستییەیش نابێ بشێوێنرێت کە شاعیرانی کفری، شاعیرانی گەرمیان سەرەتای ئەو تازەبوونەوە بوون و هیچ کەسێک ناکەوێتە پێش ئەوان.

هەنار: هێندەی من بۆی ئەچم دەبووایە ئەو نوێبوونەوەیە یاخود ئەو تازەبوونەوەیە وەک جەنابت دەڵێی هەموو ژانرە ئەدەبییەکانی گرتبایەتەوە، بەڵام تۆ ئەگەر تەماشا بکەی بە زەقی ئەوە دەبینی کە تەنیا شیعر بە ڕادەیەکی بەرچاو توانیی سوود لەو گۆڕانە ببینێ و ژانرەکانی تر بە ڕادەیەکی زۆر کەم. هۆکاری ئەمە دەگەڕێتەوە بۆ چی، بۆ ئەوەی کە شاعیرەکانی نێو ئەو بزاوتە زۆرتر بوون یاخود تەنیا شاعیرەکان بڕوایان بە پێویستیی ئەو گۆڕانە هەبوو؟

شاکەلی: لە فەرهەنگی میللەتاندا، ڕەنگە ئەگەر بکرێ بڵێم میللەتانی دواکەوتوودا، شیعر شێوازی زاڵی ئەدەبییە. ژانرێکی زاڵ لە ئەدەبدا هەمیشە شیعرە. ئەوەیش کۆمەڵێک هۆی مێژوویی هەیە، کە بۆچی شیعر شێوەی زاڵە، شێوەی سەردەستی دەربڕینی ئەدەبییە لە لای میللەتانی دواکەوتوو. ئەمە پێیوەندییەکی زۆری بە پێشکەوتنی زانستەوە هەیە، زانستە کۆمەڵایەتییەکان، زانستە فیزیکییەکان، زانستەکانی تری وەک کیمیا و دەرمانسازی و گەلێکی دیکەیش، بەڵام ڕەنگە لەوانیش گرنگتر دەستگای دەوڵەت. ئەگەر زانستە کۆمەڵایەتی ومرۆڤایەتییەکان پێش بکەوتنایە، بێگومان ئەو کات زمانی کوردی بە شێوەیەکی تر بە کار دەهێنرا و تەنیا زمانی شیعر نەدەبوو. هەر بۆیەیش بزووتنەوەی تازەکردنەوە بێگومان ڕاستەوخۆ ڕووی لە شیعر دەکرد و دەیویست بیگۆڕێت. بەڵام هەر لەو ساڵانەدا لە بواری چیرۆکیشدا بزووتنەوەیەکی نوێخوازی هەبوو. ڕەنگە ڕێک لەگەڵ تازەکردنەوەی شیعردا هاوکات نەبووبێت، بەڵام زۆریش لێی دوا نەکەوت. ئەو سەردەمە ئێمە چیرۆکنووسی وەک لەتیف حامید بەرزنجی و ئەحمەد شاکەلیمان هەیە کە جێدەستی ئەدەبییان دیارە. حوسەین عارفیش، ئەگەرچی سەر بە نەوەیەکی پێشتر بوو، بەڵام زۆر بە جیددی دەیویست بەرهەمی تازە و تێکستی تازە پێشکەش بکات. بە بەراورد لە گەڵ ساڵانی هەشتاکاندا ئێستا ئەدەبی کوردی تەکانێکی باشی داوە، پەخشانی کوردی هەنگاوی باشی ناوە، کۆمەڵێ تێکستی پەخشانی باش نووسراون، چیرۆکی باش نووسراون، ڕۆمان دەنووسریت، پێم وایە ئەو وێنەیە وێنەیەکی بڕێک بەسەرچووە ئەگەر بڵێین تەنها شیعر ژانری زاڵە لە ئەدەبی کوردیدا. بەڵام ئەویش ڕاستە وەک سەرەتا شاعیرەکان پێش هەمووان هەستیان بەو پێویستییە کرد و بوونە پێشەنگی گۆڕین و نوێخوازی. باوەڕ ناکەم مەسەلەی ژمارە، ژمارەی شاعیر یا چیرۆکنووس لەم ڕووەوە کارکردێکی هەبووبێت. لێرەدا چۆنایەتی گرنگە نەک چەندایەتی.

هەنار: زۆرن ئەوانەی کە ئەڵێن بزوتنەوەی ڕوانگە گۆڕانکاریی ڕیشەیی لە ئەدەبی کوردیدا کردووە، بە ڕای ئێوە ئەو گۆڕانگارییانە چین کە دەیبینن؟

شاکەلی: ئەوەی گۆڕانکاری ڕیشەیی بێت وبزووتنەوەی ڕوانگە کردبێتی بەڕاستی من شتێکی گەورە و بەرچاو نابینم! ئەوەی گۆڕانکاریی کردووە لە ئەدەبی کوردیدا تەنیا ڕوانگە نییە؛ ڕوانگە یەکێکە لەو جۆگەلانەی ڕژاونەتە ناو زەریای ئەدەب و زمانی کوردییەوە، بەڵام لە پاڵ ڕوانگەدا چەند جۆگەلە و ڕووباری دیکەیش هەبوون و هەن. ئەوجا ئەمە مێژووی سیاسی نییە بڵێین پارتییەک یا هێزێکی سیاسی ئەو گۆڕانکارییەی بە دی هێنا. لێرەدا مەسەلە نووسەرە و مەسەلە تێکستە. من سەیری تێکست دەکەم، نووسەری وا هەیە لەژیانی خۆیدا تێکستی گەورە و باشی نووسیوە، بەڵام سەدانی خراپیشی نووسیوە، نووسەریش هەیە بەپێچەوانەوە دە تێکستی نووسیوە نۆی چاکە و یەکێکی خراپە. لەبەر ئەوە ناکرێ بڵێین ڕوانگە وای کرد یان گرووپی کفری وای کرد یان فڵان وای کرد، بەڕاستی ئەدەب بەو شێوەیە تەماشا ناکرێ. ئەو گۆڕانکارییەی بەسەر ئەدەبی کوردیدا هاتووە، ئەو نوێکارییەی دوای مامۆستا گۆران لە ئەدەبی کوردیدا پەیدا بووە، بەرهەمی کار و بەرهەمی تازەکردنەوەی هەموومانە و بە هەموومانەوە توانیومانە ئەو تازەکردنەوەیە بە دی بهێنین. لەبەر ئەوە ناکرێت بدرێتە پاڵ تاکە کەسێ، یا تاکە گرۆیەک. من ناتوانم شتێکی وا لەبارەی گرۆی کفرییشەوە بڵێم، ناتوانم بڵێم هەر تەنیا ئێمەین نوێکردنەوەمان هێناوەتە ئەدەب و شیعری کوردییەوە، چونکە قسەیەکی وەها ڕاست نییە. ڕەنگە هەندێکمان لە هەندێکی دیکە زیاتر کارمان کردبێتە سەر شیعری کوردی، ڕەنگە نووسەرێک لە

نووسەرێکی دیکە زیاتر زمانی دەوڵەمەند کردبێت، بەڵام ئەو ئەنجامە هونەری و زمانەوانییەی ئەمڕۆ بەرهەمی هەموومانە.
ئێمە کە باسی کارکرد و گۆڕانکاری دەکەین، دەبێ بزانین باسی کام لایەنانە دەکەین؛ گۆڕین لە چیدا، لە کامە بواردا؟ بوارەکانی گۆڕین و گۆڕان لە ئەدەبدا زۆر و فرەڕەنگ و جۆراوجۆرن: زمان، وێنە، بیر، شێواز، فۆرم، مۆسیقا و زۆری تریش. ئەگەر ئەم ڕاستییە بکەینە بنەمای وردبوونەوە و لێکۆڵینەوە لە نەخشی گرۆ ئەدەبییەکانی کوردستان، دەتوانم بڵێم نووسەرانی ڕوانگە هیچ گۆڕانکارییەکی ڕیشەیی و بنەڕەتییان لە ئەدەبی کوردیدا بە دی نەهێناوە.

لە بارەی گرووپی کفرییەوە :

هەنار: لە گەل ڕێزێکی زۆرمان بۆ مامۆستا لەتیف هەڵمەت کە داهێنەرێکی ڕاستەقینە و شاعیرێکی دیار و گەورەیە، لەگەڵ ئەوەی کە بەڕاستی لە ڕووی بابەتەوە شیعرێکی دەوڵەمەندی نووسیوە، بەڵام ڕەخنەیەکی زۆر هەیە لەو زمانەی کە بە کاری هێناوە، مەبەستم تازەکردنەوەی ئەو لە ڕووی بابەتەوە بووە نەک زمان، کە بێگومان هەمیشە لەگەڵ نوێبوونەوەدا ئەبێ زمانیش نوێ ببێتەوە؟

شاکەلی: لەتیف وەک هاوڕێ و دۆستێک ساڵانێکی دوورودرێژە یەکتر دەناسین، هاوکاتیش دەبێ وەک شاعیرێک و داهێنەرێک خۆی و بەرهەمەکانی هەڵبسەنگێنم. ئەمە بۆ من ئاسان نییە. بێگومان کاک لەتیف کاریگەرییەکی زۆری هەبووە لەسەر زمانی کوردی، بە تایبەتی دیوانەکانی (خوا و شارە بچکۆڵەکەمان و ئامادەبوون بۆ لەدایکبوونێکی تر و گەردەلوولی سپی)، کاریگەرییەکی یەکجار گەورەی هەبووە، توانیویەتی زۆر شتی تازە پێشکەش بکات. ئەو ڕەخنەیەی ئەمڕۆ سەبارەت بە زمان لێی دەگیرێ، پێم وایە تا ڕادەیەک ڕاستە، من بە خۆیشیم وتووە. ئێستا لەتیف بە زمانێک دەنووسێت ناکرێ بگوترێ زمانێکی خراپە، بەڵام دەکرا بەهێزتر و هونەرمەندانەتر بێت. ئەوەی پێی دەڵێین مشتوماڵکردن و ڕێکخستنەوە و سەرلەنوێ دارشتنەوە و دەست پێوەگرتن، بە داخەوە لەتیف ئێستا ئەوە ناکات. نازانم بە هۆی تەمەنەوەیە یان کاتی نییە و گرنگی بەوە نادات. ئەو لەو ڕووەوە ڕەخنەی لێ دەگیرێ وحەقیشە ڕەخنەی لێ بگیرێت. من دڵنیام لەو دیوانەی لەتیفدا کە ناوی ناوە (کۆمارەکەی لەتیف هەڵمەت) کۆمەڵێ وێنەی جوانی هێناوە، بەڵام دەکرا زمانێکی جوانتر و پتەوتر بە کار بهێنێت، دیارە خۆی پێوە ماندوو نەکردووە.
دەبێ لەم پێوەندەدا دوو قۆناغی جیاواز لە مێژووی داهێنانی لەتیف هەڵمەتدا ببینین، زمانی ئەو بۆ حەفتاکان و هەشتاکانیش زۆر تازە و بەهێز بوو. ڕەنگە ئەمڕۆ نووسەری کورد کە کوردییەکی جوان و هونەرمەندانە دەنووسێت لە جاران زیاتر بن، لەبەر ئەوەیش خوێنەری کورد مافی خۆیەتی داوای زمانێکی بەهێز لە هەڵمەت و لە شاعیر و نووسەرانی دیکەیش بکات.
لەتیف هەڵمەت سرووشتی لافاوی هەیە، نەک ڕووبار. زمانی لەتیف زمانی ڕووبار نییە، زمانی لافاوە. ڕووبار ڕێکوپێک بەناو دۆڵێکدا دەڕوات و ڕێگای خۆی دەناسێت، بەڵام لافاو دۆڵ و مۆڵ ناناسێت، دەشت و کەنار دەگرێتە بەر و هەندێ جار هەموویشی هەڵدەتەکێنێ. لەتیف، کە خاوەنی بەهرەیەکی یەکجار دەگمەن و بێوێنەیە، دەبوو لەم تەمەنەدا زیاتر و قووڵتر بیر لە زمان و بیر لە مێتافۆرەکانی بکاتەوە.

هەنار: ئەوەی جێگای تێبینی بێ زۆربەی ڕەخنە و لێکۆڵینەوە و ڕاڤەکاری و ئاماژەکان لەنێو برادەرانی گرووپی کفریدا بۆ بەرهەمەکانی مامۆستا لەتیف هەڵمەت تەرخان کراون زیاتر لە هەر برادەرێکی تری نێو گروووپەکە، هۆیەکەی بۆ چی دەگەڕێنیتەوە؟

شاکەلی: سەبارەت بەوەی کە زۆربەی ڕەخنە و لێکۆڵینەوەکان بۆ هەڵمەت تەرخان کراون، لە بەر ئەوەیە کە ئەو لێرە ژیاوە، بەڵام من لێرە نەژیاوم، بە لای کەمەوە ئەوە نزیکەی 30 ساڵە من

کوردستانم بە جێ هێشتووە. ئەوە لایەنێکە، لایەنێکی تر سانسۆری دەستەڵاتی سیاسییە. هەتا بەعس لەسەر حوکم بوو، ناوی من لەسەداسەد قەدەغە بوو. دیوانی یەکەمم (پرۆژەی...) بە فەرمانی وەزیری ڕاگەیاندنی عیراقی بەعس لەگەڵ کۆمەڵێ کتێبی کوردیدا قەدەغە کرابوو. دواتریش سانسۆری کورد، سانسۆری هەندێ چاپەمەنی و دەستگای ڕاگەیاندنی سەر بە هەندێ هێزی سیاسیی کوردستان لە سانسۆرەکەی بەعس پاکتر و ئاسانتر نەبوو. لە دەرەوە، لە ئەوروپا و لە ئەمەریکا، زۆر شت لەسەر بەرهەمەکانم نووسراوە. دیارە لەبەر ئەوەی بە زمانانی سوێدی و ئینگلیزی و ئیتالیایی و تورکی نووسراوە، نەکەوتۆتە بەرچاوی خوێنەری کورد. من خۆیشم لەوانە نیم دانیشم ئەو شتانە بکەمە کوردی و ڕێکلام بۆ خۆم بکەم. پێرار کە هەڵبژاردەیەکی شیعرەکانم بە عەرەبی لە دیمەشق دەرچوو کۆمەڵێ وتاری چاکی لەسەر نووسرا و هەندێکیان لە ڕۆژنامە گەورە عەرەبییەکاندا بڵاو کرایەوە. هەڵبژاردەیەکیش بە فارسی چاپ کرا و وەک بیستم لە ڕۆژنامەکانی ئێراندا لەسەری نووسراوە، ئەگەرچی خۆیشم هیچم لێ نەبینیوە. من هیچ بەوە دڵگران نیم کە لەسەر کاک لەتیف زیاتر نووسرابێت، بەڵکە پێم خۆشە و ئەو پیاوە شایانی ئەوەیە دوو هێندەی دیکەیشی لەسەر بنووسرێت.

تەلەڤیزیۆن... ڕاگەیاندن

هەنار: هۆکاری ئەو سانسۆرە ناحەزانە بۆ چی دەگەڕێنیتەوە؟

شاکەلی: هۆکارێکی سیاسەتبازانەیە، نەخوێندەواری و نەزانییە، دڵپیسی و تێنەگەیشتنە، دڕندەیی و ملهوڕییە. زۆر هێزی سیاسی لە کوردستاندا هەیە وا بیر دەکاتەوە کە ئەگەر تۆ لە گەڵم نەبی کەواتە لە گەل دوژمنەکەمی، کە لەگەڵ دوژمنەکەیشم بوویت کەواتە دوژمنی منی! هاوکێشەیەکی زۆر ناحەزانە و زۆر بێڕەوشتانەیە بەڕاستی، بەتایبەت کاتێ ئەمە دژی ڕووناکبیر یا شاعیرێک بە کار دەبرێت.

هەنار: دیارترین بەرهەمەکانی گرووپی کفری کە تۆ بە بەرهەمێکی نوێ لە قەڵەمی دەدەی بە تایبەت بەرهەمی ئەو قۆناغە کامانەن، مەبەستم لە شێوەی کتێب چاپ کرابێت؟

شاکەلی: پرسیارەکە زۆر سنووردارە، وەرامەکەیش دیارە دەبێ سنووردار بێت. لە سەرەتای حەفتاکاندا کاک لەتیف دیوانی (خوا و شارە بچکۆلەکەمان) ی بڵاو کردەوە و منیش دیوانی (پرۆژەی کوودەتایەکی نهێنی)م بڵاو کردەوە، هەردوویشیان لە لایەن خوێنەری کوردەوە و لە لایەن ڕەخنەگرانەوە زۆر بە گەرمی پێشوازی کران. ئەو دوو دیوانە ئێستایش لە نیشانە دیارەکانی شیعری کوردین.

هەنار: با بێینەوە لای گرووپی کفری، تۆ هێشتا سەر بەو گرووپەی؟

شاکەلی: نەخێر... نەخێر، نەوەڵا، نە سەر بەو گرۆیەم و نە سەر بە هیچ گرۆیەکی دیکەیشم. خۆ ئەو گرووپە ئەدەبییانە حزبێکی ستالینیستی پۆڵایین نەبوون و نین، ئەوەی ڕۆژێ لە ڕۆژان ببێتە ئەندامیان ئیتر هەتا مردن دەبێ هەر ئەندام بێت. ئێمە کۆمەڵە گەنجێک بووین لە ڕووی جۆگرافی و تەمەن و پاشخانی کۆمەڵایەتیەوە لە یەکەوە نزیک بووین. بە حوکمی ئەو نزیکییەش کۆمەڵێ نزیکیی تر دروست بووە: ئەدەبی و فەرهەنگی و هونەری و فکری. لە هەندێ ڕووەوە بیر و بۆچوونمان زۆر لەیەکەوە نزیک بوو، لە هەندێ شتی تریشدا سەد لە سەد بیرمان جیاواز بوو. بەڕاستی هەموو مێژووی نزیکایەتیی ئێمەی قوتابخانەی کەرکووک یا گرۆی گەرمیان لە چوار پێنج ساڵێک زیاتر نییە. مامۆستا لەتیف حامید لە سەرەتای ساڵی 1974دا کۆچی کرد و ساڵێ پێش ئەوەیش هەر نەخۆش بوو، لە بەهاری 74 ەوە تا بەهاری 75 من و لەتیف پێشمەرگە بووین و هاوینی 1975یش من وڵاتم بە جێ هێشت و دوای بیستوپێنج

ساڵ بۆ یەکەم جار سەری کوردستانم داوەتەوە. من ئێستا تەنیا دەتوانم بڵێم من وا بیر دەکەمەوە، یا من وا بیر ناکەمەوە. لە ماوەی سی ساڵی ڕابوردوودا چ من و چ هەڵمەت و چ کەسانی دیکە، هەر یەکێکمان بە شێوەیەکی تایبەت لە ڕووی هونەری و فکری و زمانەوانی و فەرهەنگی و هەموو شتێکەوە گەشەمان کردووە و خۆمان دروست کردووە. لەبەر ئەوە ناکرێ ئێمە ئێستایش هەر ئەو پێوەرە فکری و هونەرییانەی جارانمان بە ستاندارد دابنێین. ئێمە کە جاروبار ناچار دەبین باسی گرۆی کفری دەکەین، دەمانەوێ تەنیا وەک ڕاستییەکی مێژوویی ئەو پاشخانە ڕوون بکەینەوە و بەرپەرچی درۆ و فێڵ و ساختەکارییەکانی ئەو کەسانە بدەینەوە کە نەک هەر ئەمڕۆ، بەڵکە مێژوویش دەشێوێنن و ڕەش دەکەنەوە. ئەمەی ئێمە دەیڵێین نەک تەنیا بەرگریکردنە لە خۆمان و لە هونەر، بەڵکە ئەرکێکی ئەخلاقی و ئێستێتیکیشە و دەبوو هەر کەسێکی جوانیخواز و ڕاستیخوازی تریش خۆی بە خاوەنی بزانییایە.

هەنار: تا ئەم دواییانەش کاریگەریی شیعری قوتابخانەی کفری هەبوو بەسەر شیعری نەوەی دوای خۆیانەوە، بە ڕای تۆ ئێستایش ئەو کاریگەرییە هەر ماوە؟

شاکەلی: من کاریگەری بەو شێوەیە نابینم وەک بڵێی کابرای شاعیر کە نوێنەری نەوەیەکی ئەدەبییە، شەش حەوت توورەکەی ڕەنگی بە دەستەوەیە و وەکوو(خومکێش) هەموو گلۆڵە بەنەکان بەیەکەوە ڕەنگ دەکات، واتە هەر کەسێک ئەو ڕەنگەی پێوە بوو ئیتر سەر بەو قوتابخانەیەیە. من وای نابینم. کاریگەریی نەوەیەکی ئەدەبی زەمەنێکی زۆری دەوێ تا دەربکەوێت و ڕەنگ بداتەوە لای شاعیرەکانی تر کە دوای ئەوان دێن. کاریگەریی نەوەی حەفتاکان چ ڕوانگە بێ، چ گرۆی کفری، چ هەولێر و بادینان بێ، بەگشتی لە ئەدەبی نەوەی دواتردا دیارە. بەڵام ئەم کاریگەرییە تا هەتایە دەمێنێ؟ نەخێر. بۆچی ئێمە لە خۆمانەوە ئیمپراتۆر بۆ شیعر دروست بکەین وپێمان وا بێ هەر کێ دوای ئێمە دێت شازادەیەکی بنەماڵەکەی ئێمەیە و هەندێکیان شازادەی تاجوەرگر (ولی عهد)ی ئێمەن؟ هەزاران گەنج دروست دەبن و سەدان خەڵکی بەهرەدار پەیدا دەبن.
زۆر جار هەر وایە کە لاوێک دەست بە نووسین دەکات دەکەوێتە ژێر کارکردی شاعیر و نووسەرانی پێش خۆیەوە. بەڵام کەسێکی بەهرەدار دوای ماوەیەک کەسایەتیی ئەدەبی و فەرهەنگیی خۆی دروست دەکات و ئەو کارکردەی بەو شێوەیە لەسەر نامێنێت. بێگومان لە سەردەمێکدا کاریگەریی ئێمە بەسەر شاعیرانی دواترەوە هەبووە. من شاعیری وا دەناسم کە یەکێک لە دیوانەکانی، کە چاپیش کراوە، نەک هەر کارکردی دیوانی (ژێ)ی منی بەسەرەوەیە، بەڵکە دەیان دێڕ و دەیان وێنەی هەر بە ئاشکرا لێ وەرگرتووە. بەڵام شاعیری بەهرەدار و داهێنەر وا ناکات.

هەنار: کەواتا باوەڕت بەوە هەیە گۆڕانکاری لە شیعری کوردیدا دروست بووە و دەنگی تازەش هەیە؟

شاکەلی: بێگومان.... بێگومان.

هەنار: ئەو خەسڵەتە شیعرییانە چین کە شیعری قوتابخانەی کفری جیا دەکاتەوە لە هەولێر و سلێمانی، مەبەستم شیعری نەوەی هەفتاکانە؟

شاکەلی: پێم وایە گرنگترین تایبەخۆی شیعری ئێمە کە بە تەواوی لە شاعیرانی دیکەی جیا دەکردینەوە زمان بوو. ئێمە بە شێوەیەکی زۆر بوێرانە زمانمان دەخستە گەڕ لە تێکستەکانماندا، بەڵام شاعیرانی تر تا ساڵانێکی زۆریش دوای ئێمە هێشتا لە کارکردی زمانی گۆران ڕزگار نەبووبوون. لە ڕووی پێکهێنانی وێنە شیعرییەکانیشەوە ئێمە جیاواز بووین. تۆ بچۆ دیوانی (پرۆژەی کوودەتایەکی نهێنی)ی من، یا (خوا

و شاره بچکۆلەکەمان)ی هەڵمەت بخوێنەوە، دەبینی هیچ شاعیرێکی کورد پێش ئێمە ئەو زمانە و ئەو میتافۆرەی بە کار نەهێناوە.
بە ڕاستی من خۆیشم لە سەرەتاوە کەوتبوومە ژێر کارکردی شیعرەکانی گۆرانەوە و چەند شیعرێکم هەبوون کە کاریگەریی گۆرانیان بە ئاشکرا تێدا دیار بوو. ڕەخنەگر و ڕووناکبیری گەورەی شەهید مامۆستا مەجید کەریم ئەحمەد دوو جار شیعری منی تەرجەمەی عەرەبی کردبوو، پێشەکیشی بۆ نووسیبوون، لەو پێشکەشکردنانەدا پێشبینیی ئەوەی کردبوو کە شاکەلی دەبێتە جێگرەوە (خەلیفە)ی گۆران. بەڵام من هەر زوو لەوە گەیشتم کە ئەوە زمانی من نییە و دەبێ من بە زمانی خۆم بنووسم. هەر وایشم کرد.
لەتیف هەڵمەتیش ماوەیەک ڕێک وەک گۆران دەینووسی. لە دیوانی یەکەمیدا چەند شیعرێکی هێشتوونەوە کە هەر وێنەیەکن لە شیعری گۆران:

ورد بڕۆ سڵ مەکە، زەردەپەڕ خامۆشە
ئەم ڕێیە بە تەنها من و تۆی لە کۆشە.

بەڵام لەتیفیش هەر زوو وازی لە زمان و میتافۆرەکانی گۆران هێنا و زمانی تایبەتی خۆی دەست پێ کرد.

هەنار: ئەوانە هەنگاوگەلێک بوون بۆ دروستکردنی جۆرێک لە نوێگەری یان تازەبوونەوە. بەڵام من داوای خەسڵەتی تایبەتی دەکەم بۆ نموونە بیرکردنەوەیەکی شیعری کە لە دایکبووی ئەم خاکە بێ نەک ئەوەی لە هەولێر و سلێمانی لە دایک ئەبێ؟

شاکەلی: باشتر وایە کەسێک لە ڕووی لێکۆڵینەوەی ئەدەبی و ڕەخنەگرانەوە بتوانێ بگاتە ئەو دەرەنجامە، من ناتوانم لێکۆڵینەوە لەبارەی ئەو ئەدەبەوە بکەم کە خۆم دەینوسم یان دۆستەکەم دەینوسێ، ڕەنگە ئەوە زەحمەت بێ. هەر لەو سەردەمەدا و دواتریش خەسڵەتی وا هەن کە بەتەواوی شاعیرێک لە یەکێکی دیکە جیا بکاتەوە، بەڵام ئێرە بەو جێگا گونجاوە نازانم بۆ باسکردنی ئەو وردەکارییانە.
ئەگەر باسی قۆناخەکانی دواتر بکەین دیارە ئەو شاعیرانەی کە بەردەوامن و داهێنەرانە دەنووسن هەر یەکە کەسایەتیی جیاوازی خۆی هەیە. تۆ ئەگەر ئەو چوار دیوانەی کە من لە بیست ساڵی ڕابوردوودا بڵاوم کردوونەوە بخوێنیتەوە، دەبینی کە شێواز و زمان و مێتافۆری شیعرەکانی من لە تێکستی هیچ شاعیرێکی کورد ناچێت و هیچ شاعیرێکی کوردیش وەک من نانووسێت. ئەم قسەیە نابێ وا لێک بدرێتەوە یەکێک لە یەکێکی دی چاکترە یا خراپترە، بەڵکە لە یەکتر جیاوازن.
باسکردنی بیرکردنەوەی شیعریی جیاواز بەپێی ناوچەکانی کوردستان، بیرێکی زۆر سەیرە. شتی وا لە لێکۆڵینەوەیەکی جیددیدا جێی نابێتەوە و هەر بە پێویستیشی نازانم وەرامی بدەمەوە.

هەنار: ئەتوانی پێم بڵێی شیعری ئەو گرووپە (گرووپی کفری) دەنگی گەرمیان بوو؟

شاکەلی: ئێمە نە حیزبی پێشڕەومان دامەزراندووە و نە خۆمان بۆ پارلەمان هەڵبژاردووە تا دەنگ و نوێنەری گەرمیان بین. ناکرێ بڵێین دەنگی گەرمیان بووین. نە شێرکۆ بێکەس دەنگی سلێمانییە و نە پەشێویش دەنگی هەولێرە. بەڵام لەوانەیە هەندێ سروشتی گەرمیانیانە لە بەرهەمەکانی ئێمەدا بە دی بکرێت. تەنانەت بە دووری نازانم شێوەی داڕشتنی میتافۆرەکانیشمان کارکردی گەرمیانی پیوە دیار بێت، ئەوە باسێکی دیکەیە.
ئەو قوتابخانەیە کە پێی دەوترێ قوتابخانەی کفری یا گەرمیان لە ڕاستیدا قوتابخانەی تازەکردنەوەی شیعری کوردییە، سەرتاسەری شیعری کوردی، دوای مامۆستا گۆران و ناکرێ سنوورێکی ناوچەیی و ناوچەگەرانەی بۆ دابنرێت.

هەنار: خۆت ئاماژەت پێ دا وماموٚستا لەتیف هەڵمەتیش چەندین جار ئاماژەی بەوە داوە، کە تەسەوف بەشێکی سەرەکی وزیندووی نێوەڕۆکی شیعرەکانی ئێوەن، پرسیارەکە ئەوەیە بۆ تەسەوف لە نێو ئەم گرووپەوە سەری هەڵدا؟

شاکەلی: ئێمە لە سەرەتاوە، نە من ونە کاک لەتیفیش، هێندەی پێوەندیی بە دەربڕینی ئەدەبی و ئێستەتیکی و ناوەڕۆکەوە هەبێت، هیچ پەیوەندییەکمان بە تەسەوفەوە نەبووە. بەڵام ڕاستییەک هەیە و پێم وایە زۆر کەسیش ئەوە دەزانێت، ئێمە هەردووکمان لە ڕووی پاشخانی فکری و کۆمەڵایەتییەوە، بەشێک بووین لە تەسەوف و تەریقەت. منیش و لە تیفیش سەر بە دوو بنەماڵەی شێخین: بنەماڵەی کاک لەتیف سەر بە تەریقەتی قادرین و بنەماڵەی ئێمەش سەر بە تەریقەتی نەقشبەندیین. ئەوە ڕۆڵێکی گرنگی هەبووە لە دروستبوونی جیهانبینیی ئێمەدا لە پاشەڕۆژدا. ئەو پاشخانە تۆوێک بوو کە لەناو کرۆموٚسۆمە شیعرییەکانماندا هەڵمانگرتووە. تۆ تەماشای پێشکەشکردنەکەی یەکەم دیوانی من بکە (چاپەکەی ساڵی 1973) کە ئاوام نووسیوە: پێشکەشە بەوەی نازانم کێیە؟ لە کوێیە؟ چۆنە؟ بەڵام هەر بە دوایا وێڵم... خۆ پێویست ناکا من هیچ بڵێم، خۆت دەبینی ئەمە بە ئاشکرا دەربڕینی ئەو پێویستییەیە کە دواتر هەندێ لە وەرامەکانیم بەهۆی تەسەوفەوە دۆزییەوە.
من بەش بە حاڵی خۆم بەهۆی خوێندنەوەوە، بەهۆی کاری ئەکادیمییەوە، لە ئەوروپا و لە ڕێگەی سەرچاوەی فارسی و ئینگلیزییەوە، تەسەوفم ناسیوە و بەرەو تەسەوف ڕۆیشتووم. کە دەڵێم تەسەوف مەبەستم تەنیا تەسەوفی کوردی نییە، بەڵکە سەرجەم میراتی تەسەوف، بەتایبەت بە شێوەی دەربڕینی ئەدەبی و هونەری. ئەوە کارێکی زۆری لەمن کردووە. بەشێکی زۆری دیوانەکانی پانزدە بیست ساڵی دواییم تەرخان کراوە بۆ بابەتەکانی تەسەوف، کە ئیزافەیەکی زۆر گەورەیە و دەوڵەمەندییەکی کەموێنەیە بۆ ئەدەبی کوردی. پێش ئێمەیش، دیارە، شاعیری سۆفی لە کوردستاندا هەبوون. لە ئەدەبی کلاسیکدا شاعیری موتەسەویفی کورد زۆرن، هەندێکیان زۆریش گەورەن: مەلای جەزیری و مەولەوی و مەحوی، بەڵام شێوەی دەربڕینی ئێستای ئێمە لەگەڵ شێوەی دەربڕینی ئەوان زۆر زۆر جیاوازە.
تۆ دەزانی ڕەمز (نیشانە، سیمبۆڵ) و زمانی ڕەمزدار بنەڕەتێکی گەورە و بەرینی ئەدەبی تەسەوفە. فەرهەنگی وشە و دەربڕین و نیشانەکانی بەرهەمی شاعیرانی سۆفی یەکجار فراوان و دەوڵەمەندە. بەڵام من کە ئەمڕۆ شیعرێکی سۆفییانە دەنووسم ناچم ئەو فەرهەنگە بگوێزمەوە ناو شیعرەکانی خۆم، نایەم پێکهاتەی وێنەکانم لەسەر مۆدێلی کارەکانی ئەوان هەڵچنم، بەڵکە هەوڵ دەدەم ئەو فەرهەنگە دەوڵەمەندتر و جوانتر و فراوانتر بکەم. ئەمە مەعنای دابڕان لەو فەرهەنگە نییە، چونکە دەیان و سەدان نیشانە و ڕەمز هەن کە پێش مەلای جەزیریش هەبوون و ئەمڕۆ منیش سوودیان لێ وەردەگرم، بەڵام هاوکاتیش دەیان و سەدان وێنە و ڕەمزی تازەم هێناوەتە ناو فەرهەنگی شیعری عیرفانییەوە بە زمانی کوردی.
بۆچی تەسەوف لەناو گرووپی ئێمەدا سەری هەڵدا؟ باوەڕ بکە لەم کاتەدا منیش وەرامێکی وەهام پێ نییە کە قەناعەت بە خۆم بکەم. نازانم، منیش نازانم بۆچی. ڕەنگە ئەمەیان خەسڵەتێکی تایبەتی گەرمیان بێت، بەڵام هیچ بەڵگەیەکی ئاوەزکارانەیشم نییە.

هەنار: من داوای خەسڵەتێکم لێ کردی کە شیعری ئەم قوتابخانەیە لە قوتابخانەکانی هەولێر و سلێمانی جیا بکاتەوە. پێت وا نییە بوونی ئەم تەسەوفە لە شیعری ئێوەدا یەکێکە لەو خەسڵەتانە؟

شاکەلی: مەبەستەکەی منیش هەر ئەوە بوو، ویستم وا بڵێم، ویستم ئەوەت بۆ باس بکەم کە لە کاتی خۆیدا زمان و میتافۆر دوو خەسڵەتی گەورە بوون. ئەمڕۆ ئەو لایەنە فکرییەیشی چووەتە سەر، واتە تەسەوف، کە ناوەڕۆک دەگرێتەوە.

سەبارەت بە شیعری دوای راپەڕین

هەنار: تاچەند ئاگاداری شیعری دەڤەری گەرمیانیت، ئەو شیعرەی لە دوای راپەڕینەوە دەنووسرێ؟

شاکەلی: ڕاستییەکەی لەبەر ئەوەی 30 ساڵە لە کوردستان ناژیم، بۆم نەکراوە بەو شێوەیەی کە ویستبێتم وحەزم کردبێ بکەومە پەیجۆری ئەو دەقە ئەدەبییانەی کە لەم وڵاتەدا بڵاو دەکرانەوە و دەکرێنەوە. تێکستم بەرچاو کەوتووە، ڕۆژنامە و گۆڤارم بینیوە و جاروبار کتێبیشم پێ گەیشتووە، بەڵام بەڕاستی ئەوەی من بینیومە بەشێکی کەمی ئەو ئەدەبەیە کە لە کوردستان بە گشتی و لە گەرمیان بەتایبەت نووسراوە. هیوادارم دەرفەتێکم بۆ هەڵکەوێ و بتوانم بە شێوەیەکی زانستی، بە شێوەیەکی ئەکادێمی، لەبارەی ئەدەبی نەوەی تازەوە، لەبارەی ئەدەبی تازەی گەرمیانەوە، لەبارەی ئەدەبی تازەی بادینانەوە، لەبارەی گشت ئەدەبی تازەی کوردییەوە بنووسم.
خۆشبەختانە ئەمڕۆ چەند نووسەر و شاعیری گەرمیان هەن کە لە ئاستی کوردستاندا ناسراون و بەرهەمەکانیان بەشێکی گرنگ و جوانی ئەدەبی کوردین.

هەنار: ئەوەندەی ئاگاداری بە گشتی ئەو شیعرەی دوای راپەڕین دەنووسرێ دڵخۆشکەرانەیە، هیچ سیمایەکی نوێگەریی پێوە دیارە؟

شاکەلی: پرسیارەکەت لە بەردەم دووڕێیانێکی سەختدا ڕامدەگرێت، لە لایەکەوە من بێگومان دڵخۆشم هەر گەنجێکی کورد شتێکی تازە بێنێ و هەوڵ بدا شتێکی تازە پێشکەش بکات. بەڵام کە من دەستم نەگەیشتبێت و نەگاتە بەشی زۆر و گرنگی ئەو بەرهەمانە، ڕێگە بە خۆم نادەم لەو بارەیەوە شتێک بڵێم بۆنی داوەریکردنی لێ بێت.

دوا وێستگە:

هەنار: بەگشتی بۆچوونێک هەیە ئەویش ئەڵێ بە هۆی هێژەموونی تەکنەلۆژیاوە شیعر بەرەو نەمان ئەچێ. تۆ لەو بارەوە چی ئەڵێی؟

شاکەلی: شیعر بەرەو فەوتان دەچێ، قسەیەکی ڕەهایە، ئەگەر تۆ وردی بکەیتەوە ئەوا دەتوانی بە شێوەیەکی تر دەریبڕی؛ شیعر وەک ژانرێکی ئەدەبی، وەک دەربڕینی ئەدەبی بەرەو فەوتان ناچێ، من قەت لە گەڵ ئەو بۆچوونەدا نیم. تا مرۆڤ لەم سەرزەوییە هەبێ، تا دڵداری وخۆشەویستی بمێنێت، تا کۆمەڵێ هەستی جیاوازی ئینسانی بمێنێ، شیعریش هەر دەمێنێت. ڕەنگە ئەمڕۆ دیوانی کەمتر چاپ بکرێ، ڕەنگە بەو بەربڵاوییەی جاران دیوانە شیعر بڵاونەبێتەوە و نەفرۆشرێ، ئەوەیان ڕاستە و ڕێی تێ دەچێ، بەڵام شیعری جوان هەر دەمێنێ و خەڵک پێی خۆشە. ئێستایش لە ئەوروپا و ئەمەریکا کە لووتکەی پێشکەوتنی شارستانێتی وتەکنیک وزانستن، شیعر هەر ڕۆڵی خۆی هەیە و خوێنەری خۆی هەیە. لەوەیە ئەمڕۆ شاعیرێکی ئەمەریکایی، ئینگلیز یا ئەڵمانی، شتێکی جوان پێشکەش بکات کۆمەڵێ خەڵکی کەمتر لە دەوری کۆ ببنەوە، بەڵام دڵنیام نرخاندنی بەرهەمەکەی لە جاران قووڵتر دەبێت. من باسی کوردستان ناکەم، لە کوردستان نە ڕەخنەی جیددی و زانستی هەیە و نە نرخاندنی هونەرمەندانە.
من خۆم لە وڵاتێکی یەکجار پێشکەوتووی ئەم دنیایەدا دەژیم و پێوەندییەکی فەرهەنگیی باشیشم لەگەڵ کەسانێک لە ئەمەریکا و فرانسا و ئینگلستانیش هەیە، بەڵام وا هەست ناکەم شیعر بەرەو فەوتان چووبێت. ڕەنگە ڕاستتر وا بێت بڵێین چەندایەتی گۆڕاوە بۆ چۆنایەتی.

هەنار: تۆش هەر بەردەوام دەبی لە نووسین وبڵاوکردنەوە؟

شاکەلی: تا بمێنێ نووری چاو و هێزی پێم... ئەگەرچی شیعر بە پێ نانووسرێت... پێم وایە پرسیارێکی زیاتر فیزیکییە. تا ئەو ڕۆژەی تەندروستیم ڕێگەم بدات و هۆشم کار بکات و بەهرەم وشکی نەکردبێت، هیوادارم بتوانم بنووسم. بەڵێ.

هەنار: هەر بە هەمان ئەو جۆش وخرۆشەی کە دەستت پێ کردووە؟

شاکەلی: بێگومان نا، ئەگەر وا بڵێم ڕنگە ڕاستم نەوتبێت. ئەو سۆزە، ئەو جۆش وخرۆش وگەرموگوڕییە گۆڕانی بەسەردا هاتووە: ڕاستییەکەی هەندێ بابەت لە جاران گەرموگوڕتر دەنووسم، بەڵام هەندێ بابەتی تر، ساردتر دەنووسم، یا هەر وازم لێ هێناوە. گەرموگوڕی پەیوەندی بە تەمەنی مرۆڤەوە هەیە، پەیوەندی بە قەناعەتی فیکرییەوە هەیە، پێوەندی بە ئەزموونی هونەرییەوە هەیە. لەوەیە ئێستا شیعری دڵداری وەک جاران نەنووسم، شیعری سیاسی و شۆڕشگێڕی کە هەر نانووسم. بەڵام ئەو شێوە شیعرەی کە ئێستا دەینوسم، بەڵێ لە جاران گەرموگوڕتر بۆم دێت.

هەنار: پرسیارێک گەر ئێمە نەمانکردبێ و تۆ حەزت بەوە کردبێ بیکەین؟

شاکەلی: وەڵڵا سەدان پرسیار هەن لێت نەپرسیوم.

هەنار: وەک؟

شاکەلی: با بمێنێ بۆ کاتێکی تر.

تێبینی: ئەم گفتوگۆیە لە بەرواری 2006/8/19 لە دێی شاکەل ئەنجام دراوە.